

Základní škola, Třinec, Slezská 773, příspěvková organizace

Slezská 773, 739 61 Třinec

Preventivní školní program proti šikaně na školní rok 2022/23

Vypracovala: Mgr. Ivana Cieslarová, školní metodik prevence

Program je zveřejňován na školních webových stránkách a bude též k nahlédnutí u ředitele školy a metodika prevence.

Preventivní program proti šikaně

Program proti šikanování slouží k vytvoření bezpečného, respektujícího a spolupracujícího prostředí ve škole, zaměřuje se především na prevenci šikanování a ukazuje postupy řešení šikanování.

Je určen všem pedagogickým pracovníkům školy, dále pak nepedagogickým pracovníkům, rodičům a žákům naší školy.

Tento program je nedílnou součástí Minimálního preventivního programu školy.

Vychází z doporučení Metodický pokyn ministerstva školství mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 22294/2013-1.

Školní program proti šikaně

Školní program proti šikanování ZŠ Třinec, Slezská 773, příspěvková organizace obsahuje 11 hlavních součástí:

1. Mapování situace

Situace mapuje dotazník na klima třídy pro 1. – 3. třídu – B4 a pro 4. – 9. třídu B3 a klima školy pomocí dotazníků Klima školy jednou za 5 let celoplošně od vnějších subjektů zabývajících se touto tematikou (např. Scio), ostatní roky testování pomocí vytvořených dotazníků školním metodikem prevence – vždy 1krát za školní rok.

2. Motivování pedagogů pro změnu

Celý učitelský sbor je informován o situaci ve škole. Výsledky dotazníkových šetření Klima školy byly předneseny na poradě. Snaha o zapojování pedagogického sboru v rámci spolupráce na plnění cílů MMP.

3. Společné vzdělávání a supervize všech pedagogů

Pedagogický sbor se zúčastňuje společných besed, školení atd. v rámci zlepšování kompetencí učitelů. Celý sbor provádí vzájemné hospitace. Supervizi provádí ředitel školy.

4. Realizační tým

V naší škole funguje užší realizační tým, do kterého patří:

Ředitelka Mgr. Ivana Pinkasová

školní metodik prevence Mgr. Ivana Cieslarová

výchovný poradce Mgr. Jitka Mikesková

zástupce ředitele Mgr. Jana Pustková (pro 1. stupeň)
zástupce ředitele Mgr. Daniel Raszka (pro 2. stupeň),
v případě potřeby externí psycholog a pracovnice PPP Třinec

5. Společný postup při řešení šikanování

A. scénář pro obyčejnou počáteční šikanu

1. odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany

2. rozhovor s informátory a oběťmi

- přicházejí-li s informací o šikaně rodiče neměli bychom jejich výpověď zpochybňovat, reagovat obranně (říkat, že to není možné) a vyjadřovat nedůvěru
- domluvit se rodiči na spolupráci, na způsobu ochrany dítěte, ubezpečit je, že pomůžeme, naznačit příští kroky
- rozhovoru s obětí by neměli vědět ostatní žáci – je třeba ji chránit před možnou pomstou agresorů a nebezpečím odmítnutí třídou

3. nalezení vhodných svědků

- ve spolupráci s informátory a oběťmi vytipujeme členy skupiny, kteří budou pravdivě vypovídat: žáci, kteří s obětí kamarádí, sympatizují, nebo ji alespoň neodmítají, žáci nezávislí na agresorech, kteří nepřijímají normy šikanování

4. individuální rozhovory se svědky

- je nepřijatelné společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory
- rozhovory organizujeme tak, aby o nich druzí nevěděli
- dbáme na bezpečnost svědků
- hledáme odpovědi na otázky co, kdy, kde a jak se stalo

Základní otázky taktiky vyšetřování:

- Kdo je obětí, popřípadě kolik je obětí?
- Kdo je agresorem, popřípadě kolik je agresorů? Kdo z nich je iniciátor, kdo je aktivní účastník šikanování a kdo je obětí i agresorem?
- Co, kdy, kde a jak dělali agresori konkrétním obětem?
- K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?
- Jak dlouho šikanování trvá?

Důkladný a podrobný popis násilného chování je důležitý pro úspěšné uplatnění metody vnějšího nátlaku. Potřebujeme to však i pro sebe, abychom byli chráněni před stížnostmi rodičů agresorů. Nejvhodnější je provést písemný zázpis z těchto rozhovorů:

- Co se stalo? (jádro příběhu)
- Kde se to stalo? (místo)
- Kdy se to stalo? (čas a alibi)
- Proč? (motiv)
- Kdo to spáchal? (podezřelí a pachatelé)
- Jak to spáchal? (způsob jednání)
- Čím to spáchal? (zbraně, nástroje)
- Komu se to stalo? (oběti)
- Kdo nám to řekl? (svědkové)

5. ochrana oběti do doby, než se vše vyřeší

- zajistit zvýšený dozor, zorganizování bezpečných příchodů a odchodů dítěte do a ze školy, v závažném případě ponechat doma

6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:

- a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
- b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)
 - význam: paralyzování agrese vůči bližním
 - princip „přitlačení ke zdi“
 - při jakémkoliv náznaku šikanování bude potrestání přísnější; předjímání komplikací s rodiči
 - potřebujeme pádné důkazy
 - je vhodné, aby útočníci svou výpověď napsali a podepsali

7. realizace vhodné metody:

a) metoda usmíření

Místo donucení k vnější poslušnosti se sleduje vnitřní proměna vztahů mezi oběťmi a agresory. Je akcentováno řešení problému, tedy rozmrznutí agresivního postoje, domluva, usmíření mezi aktéry šikanování. Nastupuje řízení společné hledání nápravy místo trestu. Usmíření lze zpečetit dobrovolným odčiněním škod, které je přijatelné pro všechny.

b) metoda vnějšího nátlaku (výchovní pohovor nebo výchovní komise s agresorem a jeho rodiči)

Záměrem je přinutit trestem a strachem viníky k zastavení agresivního chování a k dodržování oficiálních norem. Individuální nebo komisionální pohovor, kde se rozhoduje o udělení výchovného opatření.

Výchovná komise, respektive škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů běžná, ale i mimořádná opatření:

- výchovná opatření (napomenutí, důtka třídního učitele, důtka ředitele) snížení známky z chování,
- přeřazení agresora do jiného kolektivu,
- ředitel školy podá návrh orgánu sociálněprávní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu
- krátkodobý dobrovolný pobyt v dětském diagnostickém ústavu, diagnostickém
- ústavu pro mládež nebo ve středisku pro mládež
- umístění do diagnostického ústavu na předběžné opatření a následné nařízení ústavní výchovy

8. třídní hodina

- efekt metody usmíření, posouzení společného úsilí
- oznámení o potrestání agresorů, informování celé třídy o potrestání útočníků

9. rozhovor s rodiči oběti

- informace o zjištěních a závěrech školy, domluvení dalších opatření

10. třídní schůzka

- potřeba informovat rodiče, že ve třídě byla šikana, kterou škola řešila; u metody usmíření možno na pravidelné schůzce, u pokročilé šikany schůzka mimořádná.

11. práce s celou třídou

- nejlepší prevencí je budovat trvale a systematicky kamarádské a bezpečné vztahy v celé třídě; ke změně vztahů ve třídě možno využít spolupráci s profesionály ze školských poradenských zařízení (Pedagogicko-psychologická poradna...)

B. Scénář pro obyčejnou pokročilou šikanu

Postup obdobný jako ve scénáři 1.

1. Taktika vyšetřování u pokročilých šikan vyžaduje vysoce odborné a psychologicky „tvrdší“ postupy.
2. Organizovaný odpor proti rozkrytí tu bývá mimořádně silný. Je třeba proto používat
3. speciální diagnostické metody zaměřené na vztahy a postoje žáků a na ověřování pravdivosti výpovědí. Nezbytná je práce s neverbálními technikami a výslechovými praktikami.

4. Nejvýraznější rozdíl ve vyšetřování pokročilých šikan oproti těm počátečním spočívá v tom, že zde nebývá často ani jeden vhodný svědek
5. Všichni nebo téměř všichni lžou a zapírají.
6. Běžné jsou křivé výpovědi a falešní svědkové. Nehledáme tedy většinou vhodné svědky, ale nejslabší články v řetězu skupinové lži.
7. Vzácnou výjimkou je existence tzv. bílých vran, tedy žáků, kteří odolali velkému konformnímu tlaku skupiny, nesouhlasí s násilím a mají s oběťmi soucit.
8. Změny ve strategii vyšetřování.
Oproti počáteční šikaně nalezneme značné rozdíly:
 - a) individuální rozhovory s falešnými svědky doplníme o jejich vzájemné konfrontace
 - b) ochrana oběti musí někdy nastat hned na počátku, oběť musíme dostat bezpečně domů
 - c) ještě před koncem vyučování, oběť pak zůstává doma, dokud není nebezpečí zažehnáno
 - d) rozhovor realizujeme pouze s agresory a bývá doplněn konfrontací mezi útočníky,
 - e) pokud máme jednoznačné důkazy, lze přejít rovnou ke komisionálnímu rozhovoru.
9. Intervence jsou limitovány.
10. Nelze využít v žádném případě metodu usmíření, ale výhradně metodu vnějšího nátlaku, ta může být doprovázena na podkladě vyšetřování policie doprovázena zahájením trestního řízení
11. Nejde dělat pohovor v neoficiální skupince, ale pouze v rámci orgánů školy.

C. Celková léčba pro řešení prvních dvou stadií šikanování

RTP – Rámcový třídní program

1. Informace

Informace o problému ve třídě můžeme získat z různých zdrojů (rodiče, jiné oznámení škole, vlastní pozorování). Máme-li informace o narušených vztazích (šikanování), nahlásíme vše školnímu metodikovi prevence a výchovnému poradci, kteří společně zvolí strategii řešení.

JE NUTNO CHRÁNIT ZDROJ INFORMACÍ!!!

2. Odhad závažnosti

Pro řešení je nutné určit závažnost onemocnění třídního kolektivu:

- počáteční stadium
- pokročilé stadium
- neobvyklá forma šikany

Od tohoto se odvíjí skutečnost, zda problém vyřešíme sami, nebo pomocí konzultace s odborníkem, anebo problém již patří odborníkům.

3. Techniky mapující klima ve třídě

Klima třídy se dá určit podle technik cílených na tuto problematiku. Výběr technik záleží na pedagogovi, který mapování provádí.

Příklady technik:

Dotazníky, strom, jména, přezdívky, had, místa si vymění, ruce apod.

4. Sociometrie

Sociometrické šetření slouží ke zmapování situace ve skupině, a to prostřednictvím měření sociálních vztahů uvnitř skupiny, kde se členové bezprostředně znají.

Šetření provádí školní metodik prevence a výchovný poradce.

5. Práce se třídou

Pro práci se třídou je vhodné využití komunitního kruhu, který provádí školní metodik prevence, výchovný poradce, třídní učitel.

Komunitní kruh – jednoduchá metoda sloužící k pojmenování problémů ve třídním klimatu a k nastavení pravidel (je nutná zpětná vazba)

6. Závěrečná zpráva

Závěrečnou zprávu vypracovává školní metodik prevence, výchovný poradce.

Zpráva je důvěrná, obsahuje závěr šetření a doporučení pro ozdravení, možná rizika.

7. Informování pedagogů

- seznámení pedagogického sboru s problémem
- popis dění ve třídě
- společné kroky k řešení
- role pedagoga v problému

8. Schůzka s rodiči

- V případě závažnějších forem šikany písemnou formou vedení školy vyzve zákonné zástupce agresora i oběti k návštěvě školy.
- Svolá „mimořádnou“ schůzku všech rodičů.
- Účast na schůzce třídní učitel, výchovný poradce, školní metodik prevence, ředitel školy
- Seznámení rodičů s problémem (obecně) ne jmenovitě!
- Pokud má zákonný zástupce zájem o konkrétní jména, jednáme s ním vždy individuálně.

9. Výchovná komise

Zákonní zástupci problémových žáků jsou na výchovné komise zváni písemně. Struktura výchovné komise se liší pro agresora a pro oběť.

10. Práce se třídou

- Pracuje se na ozdravení třídy.
- Nastaví se nová funkční pravidla třídy.
- Třídnické hodiny pravidelně jednou za 14 dní, v rámci těchto hodin probíhá intenzivní práce se třídou.
- Dbáme na bezpečné klima, sledování třídy.
- Dodržujeme kamarádské vztahy (spolupráce učitel + žáci).
- Jednotné a důsledné vystupování pedagogů ve třídě.
- Pořádáme školní výlety.
- Adaptační pobyty pro stmelení kolektivu.

D. Scénář první pomoci pro neobvyklou počáteční šikanu

- a) Její řešení vyžaduje doladění základního postupu, zkušenosti, a proto také musí být řešena nezávislým specialistou na šikanu.
- b) Je zde nutné promyšleně zorganizovat chráněné rozhovory se svědky a někdy je potřeba úzká spolupráce se sociálním kurátorem.
- c) Musíme komplikace ve vnějším obraze zachytit a promyslet, co to znamená pro doladění diagnostiky a nápravy šikany.

E. Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany

Poplachový plán pro tzv. školní lynčování

A. První (alarmující) kroky pomoci

- zvládnutí vlastního šoku, bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
- bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

- zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
- zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
- pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
- oznámení na policii, paralelně
- navázání kontaktu se specialistou na šikanování,
- informace rodičům

C. Vyšetřování

- rozhovor s obětí a informátory;
- nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
- individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
- rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory,

- není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

D. Léčba

- metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

F. Celková léčba pro třetí stadium šikánování s běžnou i komplikovanou formou.

Vzhledem k velké závažnosti celého problému je nutná úzká spolupráce s nezávislými odborníky na léčení šikany. Již při šetření je nutné dohodnout další postupy léčby s externími spolupracovníky a s jejich pomocí modifikovat Rámcový třídní plán pro danou specifickou situaci.

Pravidelně kontrolovat dodržování navržených postupů a konzultovat další vývoj situace ve třídě.

Možné chyby při vyšetřování jakéhokoliv stádia šikany:

- Nelze společně vyšetřovat agresora a oběť.
- Nevyšetřovat ve skupině nebo ve třídě, ale o samotě.
- Vyšetření musí mít promyšlenou strategii a taktiku, ne nahodilost.
- Pedagogové někdy nevědomky hájí agresora, nepřipouští, že by mohl šikanovat.
- Pozor na zlehčování výpovědí svědků.
- Učitel se snaží neobjektivně rozdělit vinu mezi agresora a oběť.
- Agresori jsou včas informováni, možnost zkreslených výpovědí.

G. Postup při řešení kyberšikany

S využitím portálu cms.e-bezpeci.cz

- 1) Podpořit oběť kyberšikany.
- 2) Postiženého člověka nejprve uklidnit tím, že udělal správnou věc, když o problému řekl někomu jinému.
- 3) Obrátit na osobu, která se těmito problémy zabývá a je schopná pomoci (např. učitel, školní metodik prevence, výchovný poradce).
- 4) Nutné informovat také rodiče.
- 5) Doporučit postiženému, jak má postupovat dále.
- 6) Vysvětlit mu, že se nemá mstít ani posílat odesilateli podobné zprávy.
- 7) Poradit mu, aby si schoval důkaz pro jakékoliv vyšetřování (např. aby nerasmazal zprávu, kterou obdržel, aby si pořídil záběr obrazovky nebo aby sdělil webovou adresu, kde se objevil případ kyberšikany v on-line komunikaci).

8) Přesvědčit se, že jedinec rozumí jednoduchým způsobům, jak zabránit, aby se to nestalo znovu, např. tak, že si změnění kontaktní údaje, zablokuje kontakty nebo opustí chatovací místnost.

V případě hodně závažných případů kontaktujte servisního poskytovatele a policii. Policie může servisnímu poskytovateli umožnit, aby se podíval do dat dalších uživatelů.

Pokud chcete viníky kyberšikany potrestat, položte si následující otázky:

Jaký je dopad na oběť? (Byla šikana prováděna anonymně? Byl materiál obecně rozšířen? Jak těžké bylo kontrolovat šíření materiálu?)

Co bylo podnětem kyberšikany? (Byl případ nezáměrný nebo byl odplatou za šikanování ostatních)

6. Realizace primární prevence

Primární prevence je také realizována ve třídních hodinách třídními učiteli, v rámci hodin k tomu určených pedagogy, v případě potřeby s metodikem prevence, nebo výchovným poradcem. Zapojen je celý učitelský sbor i vedení školy.

Najdeme ji zejména v těchto předmětech:

Výchova k občanství – Vnitřní svět člověka (sekty, životní názor, životní perspektivy), Právní řád ČR, Hodnota a podpora zdraví, Osobnostní a sociální rozvoj (sebepoznání a sebepojetí, vztah k sobě, k druhým), Rizika ohrožující zdraví (manipulativní reklama, působení sekt) Změny v životě člověka (dětství, puberta, dospívání, sexuální život, rodičovství) nebezpečí internetu (kyberšikana, sexting, stalking, netolismus...), Drogy a jejich dopad na organismus, Šikana
Český jazyk – Pozitivní vzory osobností, hledání smyslu života, životní cíle, chování v rodině, ve třídě – úvahy

Člověk a jeho svět – Nebezpečí doma i venku, Vztah k sobě, rodině, lidem, rodné zemi. Šikana
Výtvarná výchova a výtvarné soutěže – Tematické práce k zdravému životnímu stylu, ke zdravému sebepojetí.

Tělesná výchova – Zdravý způsob života, relaxace, výchova ke sportu, duševní hygiena, výchova ke spolupráci a fair play jednání

Primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování – adaptační kurz

7. Zapracování programu proti šikaně, dozory

Škola má smysluplně vytvořený školní řád. Se školním řádem byli seznámeni všichni žáci i pedagogičtí pracovníci.

V rámci předcházení projevům rizikového chování snaha eliminovat počet míst, kde by k rizikovému chování mohlo skrytě docházet. Mezi riziková místa je nutno obecně zařadit WC a

sprchy u tělocvičny, prostor u šaten, odborných učeben, počítačových učeben a prostory pod schodišti a v traktu (krček), který vede k tělocvičnám.

Ve všech uvedených prostorách jsou pravidelné dozory, které vykonávají pedagogičtí pracovníci, nebo je tam nainstalován kamerový systém.

8. Škola aktivně spolupracuje s rodiči

Na třídních schůzkách všichni přítomní rodiče byli seznámeni se školním řádem, byli upozorněni na možnost spolupráce s výchovným poradcem, metodikem prevence, školním psychologem.

Rodiče dostali leták, jak poznat případnou šikanu u svého dítěte a byl jim doporučen postup, jak dále pokračovat.

V rámci zkvalitnění školního prostředí rodiče měli možnost vyplnit dotazník mapující Klima školy.

9. Škola nabízí poradenské služby

Rodiče, učitelé i žáci mají možnost konzultovat vzniklé problémy, možnosti prevence atd.

Metodik prevence: Mgr. Ivana Cieslarová

Konzultační hodiny: na stránkách školy

Po domluvě možná individuální konzultace.

Emailový kontakt: ivana.cieslarova@6zstrinec.cz

Výchovný poradce: Mgr. Jitka Mikesková

Konzultační hodiny: na stránkách školy

Po domluvě možná individuální konzultace

Emailový kontakt: jitka.mikeskova@6zstrinec.cz

10. Škola spolupracuje se specializovanými zařízeními

Odbor sociálních věcí MÚ Třinec – oddělení kurátorů pro děti a mládež

Odbor sociálních věcí MÚ Třinec – oddělení sociálně právní ochrany dětí

Odbor sociálních věcí MÚ Třinec – oddělení sociální správy

Policie ČR

Pedagogicko-psychologická poradna Třinec

Pediatři a praktičtí lékaři

11. Vztahy se školami v okolí

Domluva ředitelů na spolupráci při řešení šikany, kdy se jí účastní žáci z různých škol. Dohoda o předávání informací o problémových žácích při přechodu na jiné školy. Dohoda na koordinaci škol při společných akcích (kulturní akce, soutěže).

Šikanování

Charakteristika šikanování

Šikanování je nebezpečný sociálně patologický jev, při němž je zejména omezována osobní svoboda, svoboda rozhodování, je ponižována lidská důstojnost a čest, mnohdy je obětím ubližováno na zdraví či na majetku.

Jedná se o složitý a komplexní problém, který není možno právně pojmut jako jeden celek, neboť svými znaky a důsledky zasahuje do různých právních odvětví.

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování, až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví. (metodický pokyn MŠMT č. 28 275/2000-22).

Pedagogičtí pracovníci stejně jako ředitel školy nesou odpovědnost za chování žáků probíhající během výuky, ale i o přestávkách, jinak řečeno mají odpovědnost po celou dobu, kdy je žák svěřen jejich dočasnému doзору (od vstupu do školy až po její opuštění, ale např. i při různých výletech, exkurzích apod.). Pokud je tedy šikana páchána v tomto období, pak je na místě odpovědnost příslušných pedagogických pracovníků za ní. Odpovědnost pedagogických pracovníků je stanovena v § 27 nařízení vlády č. 108/1994, dále čl. 8

Pracovního řádu pro zaměstnance škol a školských zařízení č. 14 269/2001-26. Povinnost ředitele je potom stanovena v § 3 zák. č. 564/1990 o státní správě a samosprávě ve školství. Přímou povinností preventivně působit a řešit šikanování je stanovena i v preambuli a čl. 2 odst. 2 Metodického pokynu MŠMT Č.j. MSMT- 22294/2013-1

Vývoj šikany

a) Ostrakismus

Vzniká na počátku šikany, jedná se zejména o izolaci, kdy oběť nemá žádné kamarády, spolužáci jej neberou vážně, převažuje mírné, převážně psychické týrání, zesměšňování, hanlivá přezdívka, dělají na něj „legrácky a vtípky“, pokud se ohradí, je mu vytýkáno, že nerozumí legraci – tento stupeň těžko pozorovatelný.

b) Přitvrzování manipulace

Psychický nátlak se stupňuje, dochází k fyzickému napadení, agresor situaci mapuje, kam až může zajít. Agresorovi zvětšení moci nad obětí přináší uspokojení, má větší respekt, a někdy i obdiv od spolužáků. Pokud nereaguje pozitivní jádro skupiny, není-li dostatečný záporný vztah k násilí, rozjíždí se násilí ve skupině v plném rozsahu.

c) Nukleový základ

Je stěžejní, pokud není zabráněno šikaně, přidávají se další jednotlivci, šikana se organizuje – pevné dělení rolí. Pokud se nevytvoří silná pozitivní skupina, šikana se stane normou.

d) Mlčící většina

Šikana se stala normou, ostatní agresora poslouchají, někdy se i aktivně účastní, hlavní roli hraje strach z upoutání pozornosti na sebe a z případné šikany své osoby.

e) Dokonalá šikana

Šikana je předmětem zábavy celé skupiny, manipulace má propracovanou podobu, agresori jsou vůdci skupiny, tzv. kápoové, oběť má vysokou absenci, utíká do nemoci.

Účastníci šikany

Agresor

Snaží se dominovat okolí, má nedostatek morálního cítění, absence pocitu viny, někdy se objevuje nedostatek sebevědomí, mohl byl dříve sám obětí šikany, intelekt nerozhoduje.

Typy agresorů:

1. hrubý, primitivní, možnost kázeňských problémů, zastrašuje okolí, nelítostný a tvrdý, často dáno rodinnou výchovou – psychické a fyzické násilí v rodině, chová se jako jeho rodiče, nebo se jim mstí
2. slušný, kultivovaný, narcistické chování, často úzkostlivý – v rodině náročný přístup, přísný až vojenský dril bez lásky
3. srandista, dobrodruh, výmluvný, často oblíbený jak mezi dětmi, tak i pedagogy, velká sebedůvěra

Oběť

Neexistuje univerzální model oběti, každá skupina si umí najít někoho, kdo se obětí může za daných okolností stát. Někdy rozhoduje fyzická nebo psychická odlišnost (děti hendikepované, bojácné, s nízkým sebevědomím, malé sociální dovednosti, intelekt nerozhoduje – děti vysoce inteligentní i děti mentálně slabší).

Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmouvaní učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamoceny, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;

- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

POZN: Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť konflikty v době adaptace nových žáků nejsou vzácností.

Následky šikany

Oběť – dochází k sociální frustraci, má malé sebevědomí, snižuje se schopnost navazovat a udržet vztahy, špatný vztah ke společnosti, škole a k lidem, objevuje se smutek, může přerůst v deprese, psychosomatické poruchy, poruchy spánku, zhoršení ve škole...

Agresor – nastává špatný duševní a mravní vývoj, pokřivení postojů, zhoršuje se mu prospěch, stává se členem nevhodných part, má konflikty se zákonem, v dospělosti se objevuje kruté zacházení s vlastními dětmi.

Ostatní žáci – dochází k pokřivení morálních hodnot, ztrátě ideálů, ztrátě pocitu spravedlnosti, nápodobují nevhodné chování.

Povinnosti školy v prevenci a řešení šikany

Škola má zejména tyto povinnosti:

Ředitel

Odpovídá za systémové aktivity v oblasti prevence šikanování ředitel školy. Jeho povinností je zejména:

- seznámit žáky, učitele, vychovatele, výchovné poradce s problematikou šikany, má zajistit školení a další vzdělávání pedagogů v této problematice,
- seznámit pedagogy se systémem školy pro oznamování a vyšetřování šikany, vést pečlivou evidenci všech případů agresivního chování a šikanování (školní metodik prevence, výchovný poradce), spolupracovat s odbornými institucemi ministerstva školství,
- spolupracovat s metodikem prevence šikany, který odpovídá za informovanost pedagogů a aktivně se podílí na řešení problémů šikany,
- spolupracovat s žáky, rodiči a pedagogy při řešení šikany (zde má být kladen důraz na důvěrnost informací),
- stanovit pravidla chování a sankcí ve školním řádu,
- zajistit dohled pedagogů o přestávkách.
-

Škola a její pracovníci mají povinnost oznámit Policii ČR a orgánu sociálně-právní ochrany dětí skutečnosti, které ohrožují žáka, a spáchá-li žák trestný čin či opakovaně spáchal přestupek.

Škola je povinna spolupracovat se specializovanými institucemi (lékaři, obhájci, soudce apod.)

Pedagogický pracovník

První osobou, na kterou je třeba se obrátit, je pedagogický pracovník šikanovaného žáka.

Pedagogičtí pracovníci mají kromě výše uvedených povinností v oblasti prevence šikany, povinnost zejména vykonávat dozor nad žáky během doby, kdy jim je žák svěřen do přechodného dohledu, tj. během vyučování či v přímé souvislosti s ním.

Pokud by se pedagogický pracovník dozvěděl o šikaně, která by mohla být trestným činem (např. ublížení na zdraví, krádež apod.), a tuto trestnou činnost by neoznámil na policii, mohl by být stíhán pro trestný čin neoznámení trestného činu (§ 168 trestního zákona), nepřekážení trestného činu (§ 167), nadřování (§ 166), popř. schvalování trestného činu (§ 165), za určitých okolností účastníkem na trestného činu dle § 10 trestního zákona (např. pedagog by viděl, jak je dítěti ubližováno, a ponechal by ho bez pomoci mezi šikanujícími žáky).

Zanedbání jeho pracovních povinností by bylo možno kvalifikovat i jako porušení pracovní kázně a vyvodit z toho pracovní právní důsledky (snížení platu, výpověď apod.).

Zanedbání dohledu (dozoru) může též zakládat občanskoprávní odpovědnost za škodu způsobenou nezletilými, na které byl povinen dohlížet.

Metodik prevence nebo výchovný poradce

Odpovídá za informovanost pedagogů a aktivně se podílí na řešení problémů šikany, zajistí příp. ochranu šikanovaného žáka, je přítomen jednání s napadeným a agresorem, kontaktuje rodiče šikanovaného žáka a agresora, zpracovává zápis šetření, má v evidenci žáky s problémy chování, v případě potřeby spolupracuje s ostatními orgány (policie, pedagogicko-psychologická poradna...)

Varovné znaky šikany

Problémem vyšetřování šikany je její skrytá povaha, agresori mají mnohdy dobrou pověst mezi učiteli, šikana nemusí zanechat fyzické stopy, může se však projevit na psychice oběti, což může být vážným problémem při vyšetřování a dokazování šikany. Důkazem je mnohdy pouze výpověď poškozeného – oběti nebo znalecký posudek psychologa, neboť ostatní svědkové často odmítají vypovídat ve strachu z možné persekuce ze strany agresora.

Příklady nepřímých (varovných) znaků šikanování

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.

- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpusobovací konflikty nejsou vzácností.

Doporučení rodičům

Viz příloha Leták pro rodiče

Příklady přímých znaků šikanování

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským, až nenávistným nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti
- na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.
-

Krizový plán pro eliminaci či minimalizaci škod v případě, že k šikaně ve škole dojde

Prevence je základ, nutné předcházet šikaně všude, kde to jde.

- Je nutné mít pravidelné i mimořádné třídnické hodiny – důležitá komunikace s žáky.
- Dodržovat dozory o přestávkách.

- Seznámit rodiče a děti s programem proti šikanování (zajistí třídní učitelé vždy na začátku školního roku – prokazatelně!) – „co dělat v případě, že vím o šikaně“.
- Vytvořit bezpečné prostředí pro žáky – vědět, na koho se mohou obrátit (vedení školy, výchovný poradce, metodik prevence, vyučující, kterému věří, „ucho školy“).
- Vysvětlit žákům (úměrně jejich věku), že oznámení šikany není žalování!
- Vysvětlit žákům, že přihlížet šikaně je také podílení se na ní.
- Snaha o vytvoření pozitivních vztahů mezi žáky i učiteli.
- Podpora solidarity a tolerance, vědomí sounáležitosti.
- Posilování a vytváření podmínek pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy.
- Uplatňovat spolupráci mezi dětmi.
- Do prevence boje proti šikaně se zapojují všichni pedagogičtí pracovníci školy.
- Prevence šikanování je nedílnou součástí Školního vzdělávacího programu, rovněž Školního řádu a Minimálního preventivního programu.
- Školní metodik prevence a výchovný poradce informují prostřednictvím nástěnky o krizových telefonních linkách.
- V každé třídě je vyvěšen plakát s informacemi k šikaně.

Postup při oznámení šikany

Postup pedagogického pracovníka

Informují-li rodiče pedagogického pracovníka o podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje ředitele školy

Má-li pedagogický pracovník podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje ředitele školy.

V případě prokázaných projevů šikany neprodleně informuje ředitele školy, spolupodílí se na vyšetřování šikany dle pokynů ředitele školy.

Vždy informuje rodiče o výsledcích vyšetřování šikany, a to i v případech, že se podezření neprokáže.

Navrhne v pedagogické radě potrestání agresorů.

Postup ředitele školy

Přijme informaci o šikanování (pedagogický pracovník, rodič, žák).

Rozhodne, zda škola zvládne řešit šikanu vlastními silami, nebo zda škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a Policií ČR.

V případě prokázaných projevů šikany jmenuje pracovníky, kteří se budou podílet na vyšetřování šikany dle jeho pokynů.

Zajistí informování dotčených rodičů o vyšetřování šikany, nebo sám informuje o výsledcích vyšetřování šikany, které řídí.

V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

V mimořádných případech doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.

V mimořádných případech podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

Oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.

Projedná v pedagogické radě potrestání agresorů.

Postup rodičů při podezření na šikanování

Rodiče informují o podezření na šikanování třídního učitele, popřípadě dalšího pedagogického pracovníka, při jehož hodinách nebo dohledu nad žáky k šikaně dochází.

Nejsou-li podezření na projevy šikany bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně metodika prevence či výchovného poradce, obrátí se rodiče s informací na ředitele školy.

V případech prokazatelných projevů šikany se rodiče přímo obrátí s informací na ředitele školy.

Doporučená literatura a rozšiřující materiály

- Kolář, M. (2013). Výcvik odborníků v léčbě šikany. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
- Kolář, M. (2012). Net story: Příběhy ze světa internetu. Praha: NCBI.
- Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.

- Kolář, M. (2009). Skrytá podstata Hradeckého školního programu proti šikanování. In: Phillipová, L., Janošová, P. (Eds.) Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. Sborník příspěvků z konference v Praze 19.3. 2009. Praha: Tribun EU.
- Kolář, M. (2005). Školní násilí a šikanování. Ostrava: CIT, Ostravská univerzita.
- Kolář, M. (Ed.) (2004) Školní šikanování. Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PdF UP 30.3. 2004. Praha: Společenství proti šikaně. 10-12.
- Kolář, M. (2000, 1997). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2003). Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR.
- Kolektiv autorů (2012). Elektronická šikana a jak jí řešit. (Metodický materiál.) Praha: NCBI.

Webové stránky s tematikou školní šikany a kyberšikany

Společenství proti šikaně, www.sikana.org

E-Nebezpečí pro učitele, www.e-nebezpeci.cz

Národní centrum bezpečnějšího internetu, www.ncbi.cz

Kontakty

Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz

Poradna webu Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz

Internet poradna, www.internetporadna.cz

Kontaktní centrum, které přijímá hlášení, týkající se nezákonného a nevhodného obsahu internetu, www.Horka-linka.cz

Poradna E-Bezpečí – poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na internetu

Leták pro rodiče

Čeho si v rodině všimat?

Vážení rodiče,

naše škola je příznivě hodnocena jak rodičovskou veřejností, tak i Českou školní inspekcí. Velmi si toho vážíme. Nicméně i ta nejlepší škola není zcela imunní proti výskytu šikanování. Proto chceme být připraveni zachytit případné ubližování silnějším slabším hned v počátku a účinně takové bezprávi zastavit. S tímto záměrem jsme vytvořili program proti šikanování. Jeho důležitou součástí je spolupráce nás pedagogů s Vámi – rodiči. Prosíme Vás proto o pomoc. Kdybyste měli podezření či dokonce jistotu, že je Vašemu dítěti ubližováno, bezprostředně se na nás obraťte (na třídního učitele, školního metodika prevence či ředitele školy). Informaci budeme brát velmi vážně a situaci budeme odborně a bezpečně řešit.

Děkujeme za Vaši podporu.

S přátelským pozdravem

Mgr. Ivana Cieslarová

Metodik prevence ZŠ Slezská 773

Leták pro rodiče

Pozor šikana se může týkat i vašeho dítěte!

Přímé a nepřímé varovné signály šikany

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávalo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Co dělat v případě podezření na šikanu?

- Pokud se Vám dítě svěří se svým trápením, důvěřujte mu, podpořte ho a slibte pomoci
- Pokuste se zjistit co nejvíce informací – podrobností
- Informujte školu o podezření na šikanování – obrátit se můžete na třídního učitele, metodika prevence sociálně patologických jevů, výchovnou poradkyni nebo vedení školy, navštivte nás!
- Při řešení problému spolupracujte se školou, která bude respektovat požadavek na zachování důvěrnosti informací.

- Co nabízíme a co už umíme proti šikaně dělat?
 - Bereme vážně všechny informace, se kterými se nám svěříte.
 - Každou situaci profesionálně prošetříme podle dohodnutých postupů.
 - Podělíme se o všechny informace, které poskytovat můžeme a o které budete stát
 - Poradíme Vám, kam se obracet pro odbornou radu, kde sehnat další informační zdroje.
 - Nabízíme Vám v tomto přehledu základní informace, v nutných případech domluvíme společné setkání s odbornými pracovníky.
 - Víme, čeho si máme všímat.
 - Víme, jak odhadnout stupně šikany.
 - Víme, jakých konkrétních chyb se máme při vyšetřování jednotlivých stupňů šikany vyvarovat.
 - Máme speciální krizové plány, které nám pomáhají rychle reagovat, jakmile vyhodnotíme informace z šetření.
- Víme, že musíme šikanu řešit komplexně, proto spolupracujeme s odborníky tam, kde končí naše profesní kompetence.

Doporučené materiály:

Literatura:

Kolář, M.: Nová cesta k léčbě šikany. Praha, Portál 2011

Kolář, M.: Skrytý svět šikanování ve školách. Portál, Praha 1997, 2000.

Kolář, M.: Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001

Webové stránky s tematikou školní šikany a kyberšikany:

Společenství proti šikaně, www.sikana.org

E-Nebezpečí pro učitele, www.e-nebezpeci.cz

Národní centrum bezpečnějšího internetu, www.ncbi.cz

Kontakty:

Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz

Poradna webu Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz

Internet poradna, www.internetporadna.cz

Kontaktní centrum, které přijímá hlášení, týkající se nezákonného a nevhodného obsahu internetu, www.Horka-linka.cz

Poradna E-Bezpečí – poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na internetu, www.napisnam.cz

Dotazník B3

Jméno: _____ třída: _____ datum: _____

1. Mezi mé přátele v naší třídě patří:

- a)
- b)
- c)

2. Jako přitele (přítelkyni) bych si nevybral:

- a)
- b)
- c)

3. Sám sebe hodnotím:

- a) jsem vždy v centru dění ve třídě
- b) občas se účastním a jsem obvykle o akcích ve třídě informován
- c) párkrát jsem se akci ve třídě zúčastnil, ale nebývám informován
- d) zdá se, že o mou účast třída příliš nestojí
- e) o dění ve třídě nejvím zájem

4. Odpověz na následující otázky ano – ne:

- Ve třídě je nejméně jeden žák, který je nešťastný. ano - ne
- Ve třídě je někdo, komu ostatní občas ubližují. ano - ne
- Stává se, že se do školy těším. ano - ne
- Většinou se najde někdo, kdo mi pomůže s problémem. ano - ne
- Společné problémy řešíme většinou v klidu. ano - ne

5. Zakroužkuj číslici, která vyjadřuje míru tvých pocitů ve třídě:

pocit bezpečí	1	2	3	4	5	6	7	pocit ohrožení
pocit přátelství	1	2	3	4	5	6	7	pocit nepřátelství
atmosféra spolupráce	1	2	3	4	5	6	7	atmosféra lhostejnosti
pocit důvěry	1	2	3	4	5	6	7	pocit nedůvěry
tolerance	1	2	3	4	5	6	7	netolerance

6. Najdi někoho ze spolužáků, který je:

spravedlivý: protivný:
spolehlivý: nespravedlivý:
zábavný: nevděčný:
vždy v centru dění..... nespolehlivý:
se všemi za dobře..... osamocený:

Děkujeme za spolupráci!

Dotazník B4

Jméno:

Kterého ze svých spolužáků, nebo spolužaček máš nejraději? Můžeš zvolit 3 z nich.

1.....
2.....
3.....

Který ze spolužáků, či spolužaček Ti není sympatický? Můžeš zvolit 3 z nich.

1.....
2.....
3.....

K uvedeným vlastnostem uveď jméno žáka, který je:

Spolehlivý.....
Protivný.....
Zábavný.....
Nespolehlivý.....
Osamocený.....
Se všemi kamarád.....

Odpověz na tyto otázky:

Ve třídě jsem spokojen. ano – ne
Jsme spíše hádavá třída. ano – ne
Do školy se obvykle těším. ano – ne
Máme spolužáka, který nám ubližuje. ano – ne
Mám spolužáka, kterému je ubližováno. ano – ne

Děkujeme!